

POLITIEACADEMIE

Herhaalonderzoek bekendheid handelingskader professioneel controleren

Stand op maart 2025

Door	Drs. B.S. Böing en Dr. M. Gieling
Afdeling	Kennis en onderzoek
Versienummer	Versie 1.0
Datum	18 september 2025
Kenmerk	Typ Kenmerk
Status	Definitief
Rubricering	Niet Vertrouwelijk

Samenvatting

Deze rapportage volgt uit het voornemen van de politie om te monitoren wat het effect is van interventies uit het meerjarige programma Politie voor Iedereen (PVI) ter bevordering van het professioneel controleren.¹ Verder is deze rapportage de invulling van de toezegging aan de Tweede Kamer om te onderzoeken of de bekendheid van het Handelingskader Professioneel Controleren sinds 2020 is verbeterd.² Om te weten of die bekendheid is verbeterd is in de afgelopen drie jaren een enquête uitgezet onder telkens zo'n 1.500 politiemedewerkers (aselecte steekproef) die werkzaam zijn in de gebiedsgebonden politiezorg. De respons lag ieder jaar rond de 20 - 25%. Naast de bekendheid van het handelingskader is ook gekeken naar het draagvlak voor het beleid bij medewerkers en de aanwezige kennis van deelnemers omtrent correcte controlegronden.

De resultaten van de afgelopen drie jaar (2023, 2024, 2025) tonen echter weinig vooruitgang. De bekendheid met het handelingskader is weliswaar gestegen (van 39% in 2023 naar 48% in 2025), maar deze cijfers liggen nog ver onder het streefdoel van 100%. Bovendien blijken de kennisvragen door lang niet alle agenten correct beantwoord te zijn; slechts een klein percentage (ongeveer 10%) wist alle vragen goed te beantwoorden. Deze uitkomsten wijzen erop dat er nog een lange weg te gaan is en dat de professionalisering van de controles nog niet is afgerond, en nog steeds aandacht en inspanningen vereist.

Daarnaast blijkt uit de enquête dat bijna een op de vijf politiemedewerkers aangeeft dat er binnen hun team nauwelijks aandacht is voor professioneel controleren, wat betekent dat er op dit gebied nog veel werk te doen is. In de meeste teams wordt er af en toe aandacht aan dit onderwerp besteed. De teleurstellende resultaten zouden wellicht verklaard kunnen worden door de beperkte aandacht voor dit thema. Er is echter wel draagvlak onder politiemedewerkers om hier meer aandacht aan te besteden, aangezien de meeste respondenten van mening zijn dat het belangrijk is dat de organisatie meer inzet op het bevorderen van de professionaliteit van controles. Met de beschikbare middelen, waaronder VR, kan de kennis over correcte controlegronden verder vergroot worden. Deze rapportage sluit af met enkele aanbevelingen om de kennis over de correcte controlegronden te vergroten.

¹ Dit programma heeft als doel om de politieorganisatie meer divers en inclusief te maken, maar zoekt ook naar verbeteringen in bestaande processen waaronder politiecontroles. Voor meer informatie over PVI, zie website van de Nationale Politie: <https://www.politie.nl/informatie/politie-voor-iedereen-diversiteit-en-inclusie.html>

² Het Handelingskader Professioneel Controleren betreft een visiedocument betreffende proactieve politiecontroles dat de politie samen met mensenrechtenorganisaties heeft ontwikkeld en voor het eerst in 2017 heeft geïntroduceerd aan de medewerkers. Dit document is te downloaden op de website van de Nationale Politie: <https://www.politie.nl/informatie/dit-doet-de-politie-tegen-proactief-profileren.html>

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inhoudsopgave	3
1 Inleiding.....	4
1.1 Aanleiding onderzoek.....	4
1.2 Onderzoeksopzet	4
1.3 Interpreteren van de resultaten	5
2 Voortgang.....	6
2.1 Bekendheid handelingskader.....	6
2.2 Kennis van controlegronden.....	6
2.3 Maatregelen die ertoe doen	8
2.4 Bespreken van professioneel controleren.....	9
2.5 Draagvlak en weerstand	10
3 Duiding en advies	13
4 Bronnen	15

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Molenaar en collega's deden in 2020 een onderzoek naar de resultaten van een pilot, die als doel had om proactieve politiecontroles³ te professionaliseren. Centraal in dit onderzoek stond het handelingskader Professioneel Controleren (hierna: handelingskader) en een aanpassing van de applicatie voor de werktelefoon van agenten, die hen bij iedere controle drie tellers laat zien over voorgaande contactmomenten en uitkomsten (hierna: ProCo-toevoeging aan de MEOS-app, of in het kort: MEOS-app)⁴. De gedachte was dat deze tellers in combinatie met het handelingskader politiemedewerkers meer bewust maakt van de omvang en impact van routinematige controles. Molenaar en collega's onderzochten binnen de basisteams die deelnamen aan de pilot de bekendheid van het handelingskader en de ervaringen met de app op basis van honderden interviews en observaties. Zij stelden vast dat het merendeel van de respondenten niet bekend was met het handelingskader, en dat de Proco-app weinig werd gebruikt ten opzichte van andere systemen.

Mede naar aanleiding van deze tegenvallende resultaten, heeft de Tweede Kamer in 2022 een motie aangenomen (Handelingen II 2021/22, nr. 102, item 56) die de regering verzoekt te bewerkstelligen dat iedere politieagent op de kortst mogelijke termijn het handelingskader professioneel controleren kent en de MEOS-app gebruikt. De minister heeft toegezegd de politie hiertoe de opdracht te geven en de effecten te zullen blijven monitoren. Gelijktijdig heeft de politie zelf ook behoefte aan de monitoring van de resultaten van de opgave 'Politie voor Iedereen' op het gebied van professioneel controleren – via een periodiek terugkerend onderzoek waarbij deze, maar ook andere relevante informatie over professioneel controleren, wordt opgehaald. Om aan deze wensen invulling te geven is gekozen voor een online enquête. Een methode die minder tijdrovend is dan de interviews uit de studie van Molenaar et al. (2020), en relatief eenvoudig jaarlijks kan worden herhaald.

1.2 Onderzoekopzet

Professioneel controleren is opgenomen in het realisatieplan 'Politie voor Iedereen' dat in 2021 is vastgesteld. Daarmee zijn de inspanningen van de politie op dit gebied niet meer beperkt tot een select aantal pilot teams zoals dat in 2019 en 2020 het geval was. Het huidige onderzoek is daarom niet gedaan bij teams die een specifieke pilot uitvoeren maar heeft gebruik gemaakt van een zo breed mogelijke steekproef van alle basisteams waarin professionele controles worden uitgevoerd. Daarmee geeft het een beter beeld van de huidige stand binnen de politieorganisatie.

Het onderzoek bestaat uit een korte vragenlijst van 7 vragen, die in maart 2023, 2024, en 2025 digitaal is uitgezet onder telkens 1.500 executieve politiemedewerkers, werkzaam in de gebiedsgebonden politiezorg. Het betreft een landelijke, aselechte steekproef, waarbij de steekproef telkens opnieuw is getrokken. De medewerkers ontvingen een uitnodigingsmail met het verzoek de vragenlijst in te vullen. Na één week is nog een herinneringsmail verstuurd.

³ Onder 'proactieve controles' worden controles verstaan, waarbij een burger wordt geselecteerd zonder dat er een strafbaar feit of overtreding is geconstateerd.

⁴ Met de MEOS-app (Mobiel Effectiever op Straat) kunnen politiemensen met hun smartphone plaatsafhankelijk werken. Zij kunnen bijvoorbeeld registers bevragen, identificeren en mutaties opmaken.

In 2023 hebben in totaal 383 medewerkers gehoor gegeven aan deze uitnodiging (een respons van 25%). In het jaar daarop, in 2024, hebben in totaal 345 medewerkers gehoor gegeven aan deze uitnodiging (een respons van 23%). In 2025 tenslotte hebben in totaal 319 medewerkers gehoor gegeven aan deze uitnodiging (een respons van 21%). Kijkende naar de demografische samenstelling van de respons komt deze overeen met die van de organisatie. De steekproeven zijn daarmee beide representatief te noemen.

In deze publicatie staan de bevindingen van deze drie opvolgende onderzoeken. Deze resultaten geven de stand van zaken weer in maart 2023, 2024 en 2025. Naast een vergelijking tussen de jaren, is over de gehele dataset (2023, 2024, 2025) gekeken naar de relatie tussen de door de politie aangeboden interventies ter bevordering van professioneel controleren en de toepassing van kennis uit het handelingskader. Dat is gedaan om de analyse meer statistische power te geven. Hiermee wordt de kans vergroot dat een statistische toets een effect detecteert dat daadwerkelijk aanwezig is, met als gevolg dat resultaten betrouwbaarder zijn.

1.3 Interpretieren van de resultaten

Het doel van het huidige onderzoek is om de inspanningen om het gebied van het versterken van professioneel controleren te monitoren. De resultaten uit de enquête bieden een weergave van de ervaringen en kennis van politiemensen. Door periodiek de enquête opnieuw uit te zetten, kan ook de voortgang gemonitord worden.

In het onderliggende onderzoek worden enkele interventies onderzocht, waarvan verondersteld mag worden dat niet iedere lezer hiermee bekend is. Allereerst de term ‘Ambassadeurs’. Dit zijn politiemedewerkers op basisteam die zich vrijwillig hebben opgegeven om binnen het leerdomein professioneel controleren op hun eigen team verschillende activiteiten uit te zetten, waaronder de Workshop, de VR-training, en soms ook de Profcheck. De ‘Workshop’ betreft een presentatieformat dat landelijk is gedeeld met alle basisteams, maar waarbij het de ambassadeurs vrijstaat om specifieke voorbeelden uit de eigen praktijk toe te voegen. Vaak wordt deze workshop gecombineerd aangeboden met de ‘VR-training’. Deze VR-training betreft een simulatie met Virtual Reality brillen, die deelnemers op surveillance laat gaan in een film-realistische interactieve omgeving. In de training kunnen deelnemers direct de resultaten inzien van hun eigen handelen, waarbij ze soms ook worden geconfronteerd met blinde vlekken. De ‘Profcheck’ betreft een e-learning waarbij deelnemers spelenderwijze worden onderwezen en getoetst op hun bevoegdheden, in dit geval op het thema professioneel controleren en specifiek het voorkomen van etnisch profileren. Daarnaast wordt ook nog de term SDR/spottersopleiding in dit onderzoek opgemerkt. Dit betreft een tweedaagse praktijkopleiding waar deelnemers wordt afgeleerd om naar uiterlijke kenmerken te kijken als indicator voor criminele activiteiten, maar in plaats daarvan naar gedrag. Ten slotte wordt in dit onderzoek regelmatig verwezen naar de MEOS-app. Zoals eerder (en ook verderop meermaals) genoemd, gaat het niet om de MEOS-app zelf, maar slechts om een deel ervan, namelijk de toevoeging die politiemedewerkers tellers laat zien van eerdere contactmomenten. Zo kunnen zij zien hoe vaak een persoon eerder is nagehouden, daadwerkelijk is gecontroleerd en ook wat deze activiteiten concreet hebben opgeleverd.

2 Voortgang

2.1 Bekendheid handelingskader

In het onderzoek is allereerst gevraagd naar de bekendheid van politiemedewerkers met zowel het handelingskader professioneel controleren als de aanpassing aan de MEOS-app. Concreet is de volgende vraag gesteld: *'Heeft u ervaring met (een van) de volgende maatregelen ter bevordering van professionele controles?'*, gevolgd door een uiteenzetting van verschillende maatregelen, waaronder het handelingskader en de MEOS-app. Belangrijk te realiseren is dat in de antwoordopties niet specifiek wordt verwezen naar de ProCo-toevoeging in de MEOS-app. Aangenomen werd dat dit voor iedereen helder zou zijn in de context van de vraag.

In de meting van 2023 gaf 39% van de respondenten aan het handelingskader te kennen. Dat percentage is gegroeid in 2025 naar 48%. Bekendheid met de MEOS-app is met 62% gelijk gebleven. Wat betreft andere interventies ter bevordering van professioneel controleren, zien we ook een toename in het aantal mensen dat ervaring heeft met de VR-simulatie, namelijk 12% in 2023 tegen 29% in 2025, en een vergelijkbare groei voor de workshop professioneel controleren: 17% in 2023 tegen 23% in 2025.

Tabel 1: Maatregelen om professioneel controleren te verbeteren

Maatregel	2023	2024	2025
Handelingskader	149 (39%)	128 (37%)	153 (48%)
MEOS app	237 (62%)	228 (66%)	197 (62%)
VR simulatie	46 (12%)	61 (18%)	93 (29%)
Workshop ProCo	59 (17%)	48 (13%)	75 (23%)
Profcheck ProCo	115 (30%)	82 (24%)	84 (26%)
SDR/spottersopleiding	61 (16%)	49 (14%)	46 (14%)

2.2 Kennis van controlegronden

Uiteraard gaven de voornoemde cijfers nog weinig informatie over de feitelijke kennis van het handelingskader in de praktijk. Iemand kan zeggen het handelingskader te kennen, maar dat wil niet zeggen dat die persoon er ook naar handelt. Bovendien valt uit diverse onderzoeken op te maken dat het handelingskader in de praktijk niet zonder meer expliciet wordt toegepast, omdat men de basisprincipes van een professionele controle niet ontleent aan het handelingskader als document, maar aan de opgedane kennis in het politieonderwijs en (vooral) aan de ervaringen in de politiepraktijk (Kleijer-Kool & Landman, 2016; Landman & Sollie, 2018; Molenaar et al., 2020). Daarom is het van belang om apart ook de kennis van correcte controles te meten.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van 5 vragen om die kennis over professionele controles te meten. Deze vragen zijn gebaseerd op het onderzoek van Kleijer-Kool en Landman (2016).

Concreet is de deelnemers gevraagd om aan te geven welk van de volgende factoren volgens hen een rol mogen spelen in de afweging om iemand te controleren⁵.

1. Er is sprake van informatie die concreet wijst op strafbaar gedrag of signalering
2. Gedragingen en omstandigheden die passen binnen een modus operandi.
3. Oververtegenwoordiging van bepaalde groepen in de misdaadstatistieken.
4. Het hebben van een onderbuikgevoel bij het zien van één of meerdere personen.
5. Iemand die qua etniciteit niet thuishoort in een bepaalde buurt.

In de formulering van de vraag is niet nadrukkelijk verwezen naar het handelingskader. Dat wil zeggen, er is gevraagd 'welke van de factoren mag volgens jou een rol spelen in de afweging om iemand te controleren', in plaats van dat er een 'quizvraag' is gesteld over wat er in het handelingskader staat. De antwoordmogelijkheden waren hierbij 'ja, dit mag wel een rol spelen', 'nee, dit mag geen rol spelen', of 'weet ik niet'. In tabel 2 presenteren we de antwoorden van respondenten, die vanuit het handelingskader kunnen worden geduid als 'correct'.

Tabel 2: Correcte antwoorden (in lijn met de uitgangspunten van het handelingskader) op de vraag welke factoren een rol mogen spelen in de afweging om iemand te controleren

Kennisvraag	Correct geantwoord		
	2023	2024	2025
Welk van de volgende factoren mogen volgens jou een rol spelen in de afweging om iemand te controleren?			
1. Er is sprake van informatie die concreet wijst op strafbaar gedrag of signalering	380 (99%)	340 (99%)	313 (98%)
2. Gedragingen en omstandigheden die passen binnen en modus operandi	379 (99%)	340 (99%)	314 (98%)
3. Oververtegenwoordiging van bepaalde groepen in de misdaadstatistieken	219 (57%)	177 (51%)	178 (56%)
4. Het hebben van een onderbuikgevoel bij het zien van één of meerdere personen	56 (15%)	40 (12%)	46 (14%)
5. Iemand die qua etniciteit niet thuishoort in een bepaalde buurt	295 (77%)	252 (73%)	260 (82%)

Noot. De percentages op item 1 en 2 vertegenwoordigen het aantal respondenten dat aangeeft dat deze factor een rol mag spelen. Bij items 3-5, vertegenwoordigt het percentage de groep die aangeeft dat deze factor GEEN rol mag spelen in de afweging (in lijn met de uitgangspunten van het handelingskader).

⁵ In de enquête zijn de items in een andere volgorde voorgelegd, om 'correcte' en 'incorrecte' criteria niet gegroepeerd te presenteren. De volgorde van de items voor de respondenten was 1,3,4,2,5.

In geval van de eerste en tweede vraag is het correcte antwoord ‘JA’. Informatie die concreet wijst op strafbaar gedrag of signalering en gedragingen of omstandigheden die passen binnen een modus operandi geven altijd reden voor een controle. In geval van de derde, vierde en vijfde vraag is het ‘correcte’ antwoord ‘NEE’. Als bepaalde groepen oververtegenwoordigd zijn in de misdaadstatistieken levert dat geen grond op om een individu te controleren. Onderbuikgevoel is subjectief en ook al hebben politiemedewerkers ervaring, kan in dat gevoel ook heuristiek en onbewuste vooroordelen zitten. Het gevoel dat iemand qua etniciteit niet thuishoort in een bepaalde buurt, zou geen grond voor een controle op moeten leveren.

Duidelijk is dat vrijwel alle deelnemers één of meer passende factoren als uitgangspunt nemen die een controle rechtvaardigen. Zowel informatie die wijst op strafbaar gedrag, als gedragingen en omstandigheden die passen binnen een modus operandi zijn voor vrijwel alle respondenten een relevante factor. Toch geeft een deel van de respondenten aan dat zij vinden dat het hebben van een onderbuikgevoel, de oververtegenwoordiging van bepaalde groepen in de misdaadstatistieken, en iemand die qua etniciteit niet thuishoort in een bepaalde buurt, voor hen een rol mag spelen in de afweging om iemand te controleren. Vooral de vraag over het onderbuikgevoel werd door de meeste deelnemers beantwoord met ‘ja, dit mag een rol spelen’, wat niet in lijn is met de uitgangspunten van het handelingskader. In de discussieparagraaf zullen we hierop verder ingaan.

Tabel 3 laat de totaalscore van de deelnemers zien als we per respondent de ‘correcte’ antwoorden – dus in lijn met het handelingskader – bij elkaar optellen. De grootste groep deelnemers had ieder jaar 4 van de 5 vragen goed, gevolgd door een iets kleiner deel dat 3 van de 5 vragen goed had. Nog geen 10% gaf op alle vijf de vragen een correct antwoord.

Tabel 3: Aantal correct geformuleerde antwoorden

Aantal vragen goed	2023	2024	2025
1	1 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
2	53 (14%)	76 (22%)	43 (14%)
3	130 (34%)	112 (33%)	107 (34%)
4	163 (43%)	124 (36%)	141 (44%)
5	36 (9%)	33 (10%)	28 (9%)
Total	383 (100%)	345 (100%)	319 (100%)

2.3 Maatregelen die ertoe doen

Als wordt gekeken naar welke deelnemers hoger scoren op de vraag over afwegingen die een rol spelen om iemand te controleren, dan valt een positief verband op met de zelf-gerapporteerde bekendheid met enkele tools die verondersteld worden het professioneel controleren te bevorderen. De groep die aangeeft het handelingskader te kennen scoort hoger qua kennis (N=431, M=3.55, SD=0.87), dan de groep die aangeeft dit niet te kennen (N=617, M=3.34, SD=0.88). Dit verschil is significant $t(1046)=3.87, p<0.001$.

Een vergelijkbaar verschil vinden we tussen de groep die ervaring heeft met de VR-simulatie (N=200, M=3.59, SD=0.91) en de groep die hier geen ervaring mee heeft (N=848, M=3.39, SD=0.87). Ook hier is sprake van een significant hogere score: $t(1046) = 2,96, p<0.005$.

Tot slot is er ook sprake van een hogere score voor de groep die ervaring heeft met de workshop professioneel controleren (N=182, M=3.68, SD=0.85) ten opzichte van de groep respondenten die aangeeft hier geen ervaring mee te hebben (N=866, M=3.37, SD=0.88): $t(1046) = 4.36$, $p < 0.001$.

Belangrijk om hier nog op te merken is dat hoewel de interventies worden voorgesteld als drie onafhankelijke typen activiteiten, er overlap kan zijn in de wijze waarop het in de praktijk wordt aangeboden. Zo wordt de workshop (presentatie) vaak gecombineerd met de VR-training.

Tegenover deze gunstige resultaten staat dat er geen significante verschillen zijn gevonden voor zowel de profcheck als de spottersopleiding tussen de groepen respondenten die wel of juist geen ervaring met de maatregel hebben.⁶ Bovendien is er met betrekking tot de MEOS app een significant negatief verschil gevonden, waarbij degenen die hier bekend mee zijn tegen eventuele verwachtingen in juist iets slechter lijken te scoren (N=662, M=3.36 SD=0.87 vs N=386, M=3.54 SD=0.89); $t(1046) = -3,15$, $p < 0.001$.

2.4 Bespreken van professioneel controleren

Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat het handelingskader in de meeste teams geen gespreksonderwerp is (Kuppens & Ferwerda, 2019; Molenaar et al., 2020). Cijfers ontbreken echter in deze studies. Omdat het toch belangrijk is om te weten hoe vaak het thema wordt gesproken, is in dit onderzoek de volgende vraag opgenomen: *'In welke mate ervaar jij dat er in jouw team aandacht is voor het onderwerp professioneel controleren of de wijze waarop medewerkers proactieve controles uitvoeren?'*, waarbij deelnemers de keuze hadden uit de volgende antwoorden:

- Er wordt vrijwel geen aandacht besteed aan dit onderwerp
- Er wordt af en toe aandacht besteed aan dit onderwerp
- Er wordt regelmatig aandacht besteed aan dit onderwerp

Tabel 4: aandacht op het team voor professioneel controleren

	2023	2024	2025
Vrijwel geen aandacht	19%	18%	21%
Af en toe aandacht	57%	57%	58%
Regelmatig aandacht	24%	25%	21%

Ook hier is het beeld over de jaren redelijk constant. Verreweg de meeste deelnemers (niet meer dan 58%) geven aan dat er op hun team zo af en toe aandacht aan dit onderwerp wordt besteed. Ongeveer een kwart van de deelnemers ervaart dat er regelmatig aandacht aan wordt besteed, tegen bijna een vijfde van de deelnemers dat aangeeft dat er vrijwel geen aandacht aan wordt besteed (zie tabel 4).

⁶ Profcheck: N=281, M=3.47 SD=0.83 vs. N=767, M=3.41, SD=0.90, en $t(1046) = 1.00$, $p=0.15$
SDR/spottersopleiding: N=156, M=3.48 SD=0.81 vs. N=892, M=3.41, SD=0.89, $t(1046) = 0.86$, $p=0.19$

2.5 Draagvlak en weerstand

Naast bekendheid van het handelingskader en kennis van correcte controlegronden, is in dit onderzoek ook gekeken naar attitudes. Deze worden in belangrijke mate verondersteld bij te dragen aan de participatie aan programma's en trainingen die etnisch profileren tegengaan. Concreet hebben we deelnemers gevraagd om antwoord te geven in welke mate zij het eens zijn met de volgende stelling: *'Ik vind het belangrijk dat de organisatie aandacht heeft voor het bevorderen van de professionaliteit van controles'*. Hierbij konden deelnemers antwoord geven op een Likert 5-puntschaal: *'zeer mee eens'* tot *'zeer mee oneens'*.

Naar de resultaten kijkend, valt als eerste op dat bijna alle ondervraagden aangeven het bevorderen van de professionaliteit van controles belangrijk te vinden: 93% in 2023 (356 van de 383 deelnemers), 95% in 2024 (328 van de 345 deelnemers) en 95% in 2025 (305 van de 319 deelnemers). Het is belangrijk om hier te realiseren dat onder het bevorderen van de professionaliteit niet per se het voorkomen van etnisch profileren dient worden begrepen; voor de respondent kunnen dit twee heel verschillende zaken zijn.⁷

Gevolgen voor controles

In het onderzoek van Molenaar en collega's (2020) is niet naar het draagvlak geïnformeerd. Wel stellen zij – overeenkomstig andere studies (Landman & Sollie, 2018; Böing et al., 2025) – dat politiemedewerkers het discours rondom etnisch profileren ervaren als persoonlijke aanval op hun integriteit en professionaliteit. Dat kan verschillende negatieve gevolgen hebben, waaronder het vermijden van trainingen en controles uit angst om voor racist te worden aangezien.

Onderzoeken uit de Verenigde Staten laten zien dat stereotypen over agenten invloed kunnen hebben op het handelen van agenten. Dit kan op verschillende manieren doorwerken in het optreden van politiemensen, enerzijds doordat zij gaan handelen in lijn met het stereotype van de racistische agent (en dus eerder etnisch profileren), maar ook kan het leiden tot handelingsverlegenheid. Böing en De Vries (2021) stellen op basis van onderzoek in Nederland vast dat een deel van de politiemedewerkers (9%) zegt geen burgers meer te (willen) controleren uit angst voor racist te worden gezien. Het gevolg van deze (zogenoemde) *depolicing* kan zijn dat overlast, criminaliteit en onveiligheid toeneemt in buurten, omdat de politie zich daar in mindere mate laat zien als controlerende partij (Mac Donald, 2016; Nix et al., 2018; Nix & Wolfe, 2017).

Om na te gaan of politiemedewerkers in Nederland zich zorgen maken over of zij als racist worden gezien en dit van invloed is op hun gedrag, is in dit onderzoek ook gekeken naar de mate waarin agenten aangeven hun controles anders te doen omdat er door de samenleving kritisch naar wordt gekeken. Concreet gaat het om de volgende vraag: *'Is de kritiek die wordt geuit op politiecontroles van invloed op jouw werk?'* waarbij deelnemers de keuze hadden uit de volgende antwoorden:

- Ja, ik ben minder gaan controleren
- Ja, ik ben meer gaan controleren
- Ja, ik ben anders gaan controleren
- Nee, dit heeft geen invloed op de door mij uitgevoerde controles

⁷ Dit ook kan worden opgemaakt uit een recente studie van Böing (submitted), waarbij het construct 'attitude' waarbij deze twee items waren opgenomen, een zeer lage interne validiteit gaf.

Van de deelnemers die deze vraag beantwoordde, gaf het grootste deel (80% in 2023, 82% in 2024, 75% in 2025) aan dat de geuite kritiek op politiecontroles geen invloed heeft op hun handelen (zie tabel 5). Daarentegen gaf een klein deel (7% in 2023, 5% in 2024, 7% in 2025) aan minder te controleren. Het aandeel van de respondenten die aangeeft ‘anders’ te zijn gaan controleren is in de laatste meting iets toegenomen van 12% in 2023 en 2024 naar 18% in 2025.

Tabel 5: gevolgen van de kritiek voor controleren.

	2023	2024	2025
Ja, minder	7%	5%	7%
Ja, meer	0% (1)	0% (1)	0% (1)
Ja, anders	12%	12%	18%
Nee, geen invloed	80%	82%	75%

Van de mogelijkheid om het antwoord toe te lichten, maakt ruim de helft van de deelnemers gebruik. Deelnemers die aangeven anders te controleren, geven aan door de kritiek ‘bewuster te zijn geworden’. Zij ervaren de kritiek meer als constructieve feedback en zetten dat in om het politiewerk te verbeteren. Zo geven zij o.a. aan niet meer te controleren aan de hand van subjectieve criteria, meer rekening te houden met cultuurverschillen, te investeren in contact, en ook de reden van controle (beter) uit te leggen. Enkele citaten: *‘Ik ben me meer bewust geworden, dat ik etnisch kan profileren’*, *‘Ik ben me meer bewust van de kant van iemand met een etnische afkomst’* en *‘Ik heb het gevoel dat ik door kritiek op politiecontroles mijn manier van werken en selecteren heb aangepast. Dit is gedeeltelijk bewust maar ook onbewust.’* Voor deze deelnemers is de kritiek reden om anders te controleren.

Deelnemers die aangeven onveranderd te controleren, geven aan deze controles altijd al ‘integer’ en ‘eerlijk’ en ‘naar eer en geweten’ uitgevoerd te hebben. Voor hen is er niets veranderd. Enkele citaten: *‘Een mens is een mens. Dat is waar het om gaat, de rest is ballast. Grondwet artikel 1. Ik voel dat zo en kan dus ethisch op de juiste manier handelen.’* Maar ook: *‘De klacht van etnisch profileren past in de huidige tijd, ik probeer daar niets van aan te trekken. Sterker nog de kaart van etnisch profileren wordt vaker getrokken naarmate de aandacht in de media krijgt’* en *‘De kritiek heeft geen invloed op hoe vaak of de manier waarop ik controleer. Wel merk ik bij de gecontroleerde burger een toename van beschuldigingen van onder andere etnisch profileren.’* Voor deze ruim 300 deelnemers heeft de kritiek dus - naar eigen zeggen - geen invloed op het eigen functioneren. Dit kan echter ook betekenen dat zij zich hierdoor gesteund voelen om zo zorgvuldig te handelen als ze altijd al deden.

Dat is anders voor deelnemers die aangeven door de kritiek minder te zijn gaan controleren. Zij geven aan ‘klaar’ te zijn met het onderwerp, en het ‘zat te zijn’ om telkens voor racist uitgemaakt te worden. Enkele citaten: *‘Er wordt snel de racisme kaart getrokken.’*, *‘Het is lastig om niet beschuldigd te worden van etnisch profileren als je in een wijk werkt waar 90 % van buitenlandse afkomst is. De discriminatie kaart wordt vaak door de mensen getrokken die gecontroleerd worden’* en *‘Er wordt veel gevonden en gezegd over politiecontroles, ook door collega's die totaal niet dicht bij de werkvloer staan’*. Sommigen zeggen bezorgd te zijn dat hun optreden als racistisch kan worden geïnterpreteerd en dat opgenomen videobeelden tegen hen kunnen worden gebruikt. Deze deelnemers controleren daarom minder.

In de laatste meting (2025) in bijzonder worden een aantal issues onderstreept. Allereerst merkt een relatief grote groep op een spanningsveld te ervaren tussen professioneel controleren en de maatschappelijke kritiek op etnisch profileren. Collega's willen hun werk graag goed doen, maar ervaren vaak onbegrip en wantrouwen bij burgers. Veel van hen ervaren dat burgers politiemensen snel van racisme beschuldigen – vaak zonder dat daar reden toe is. Dit wordt soms als irritant, maar ook als ontmoedigend ervaren. Ook de rol van (sociale) media wordt net als in de metingen van 2023 en 2024 vaak negatief benoemd. Respondenten voelen zich daardoor beperkt in hun optreden. Bij sommigen leidt dat tot terughoudendheid in het uitvoeren van controles. Sommige respondenten geven aan dat ze minder controles uitvoeren om confrontaties of klachten te vermijden. Anderen houden vast aan hun werkwijze, maar voeren controles zorgvuldiger en bewuster uit.

Daarentegen wordt ook opgemerkt dat een goede uitleg, bewust handelen en transparantie de belangrijkste manieren zijn om dit spanningsveld te overbruggen. Duidelijk uitleggen waarom iemand wordt gecontroleerd helpt om misverstanden en escalaties te voorkomen. Het geven van context vooraf vergroot het begrip bij burgers en vermindert weerstand.

3 Duiding en advies

Bekendheid vergroten van handelingskader en Proco-app.

Het voorliggende onderzoek richt zich op de stand van bekendheid en kennis omtrent het handelingskader professioneel controleren. Dit onderzoek alsook dat van de Politieacademie (2020) presenteren beide het beeld dat (lang) niet alle politiemedewerkers hiermee bekend zijn. Dat geldt feitelijk ook voor de toevoeging binnen de MEOS-app. Dit kan geïnterpreteerd worden dat veel agenten nog niet zouden handelen conform beleid. Dit is onzes inziens echter te kort door de bocht. Als medewerkers het handelingskader en de app niet bij naam kennen wil dat nog niet zeggen dat ze niet het gewenste gedrag vertonen tijdens controles. Daarentegen valt wel op dat relatief veel politiemensen oneigenlijke gronden voor een proactieve controle noemen, zoals het hebben van een onderbuikgevoel bij het zien van één of meerdere personen, de oververtegenwoordiging van bepaalde groepen in de misdaadstatistieken, en iemand die qua etniciteit niet thuishoort in een bepaalde buurt. Deze blijken hardnekkig; ondanks de grote inspanningen in het aanbieden van maatregelen om dit te verbeteren (aanbieden van diverse trainingen, inzetten van ambassadeurs, en technologische toepassingen) zien we nauwelijks tot geen verbetering in de mate waarin de uitgangspunten van het handelingskader doorwerken in de praktijk.

Positief is wel dat de uitslagen lijken te laten zien dat enkele ontwikkelde trainingen, zoals met de VR-brillen, een positieve relatie laten met het hanteren van de uitgangspunten van het handelingskader. Ook zien we een relatie tussen bekendheid met het handelingskader en het kunnen noemen van correcte controlegronden. Deze relatie is ook gevonden in een tweetal experimenten (De Vries et al., 2023; Böing et al., submitted). Dit benadrukt het belang van het onder de aandacht blijven brengen van het handelingskader en bespreken van professionele controles tijdens briefings, of middels de VR-brillen. Ook is het aan te bevelen om via een doorlopende leerlijn actualiteiten aan te blijven grijpen om te illustreren of wel of niet conform het handelingskader professioneel controleren is gewerkt.

Bovendien is positief dat een groter deel van de respondenten aangeeft door de kritiek op politiecontroles het handelingsrepertoire ten aanzien van controles heeft aangepast. Trainingen en externe druk zorgen er dus voor dat medewerkers ‘anders controleren’ (dat percentage is toegenomen van 12% in 2023 naar 18% in 2025). In de open antwoorden wordt daarbij regelmatig genoemd dat men inzet op ‘uitleggen’, ‘transparant zijn’ en het aannemen van een ‘respectvolle houding’ om meer begrip te creëren bij de betrokken burger. Vanuit de literatuur over procedurele rechtvaardigheid (Tyler et al., 2003) worden dit soort houdingsaspecten beschouwd als belangrijke factoren die kunnen bijdragen aan het verminderen van etnisch profileren.⁸

⁸ Tegelijkertijd blijkt uit CBS-onderzoek (2024) dat de meerderheid (80 procent) van de mensen die zijn gecontroleerd, aangaf dat de politie hen bij de laatste controle rustig, respectvol en correct heeft behandeld. Bij de Nederlands-Turkse tweede generatie ligt dat percentage op 62 procent, en bij de Nederlands-Marokkaanse en Nederlandse-Surinaamse tweede generatie respectievelijk op 66 en 70 procent. Deze uitslagen laten zien dat er vooral bij mensen met een migratieachtergrond nog een wereld te winnen is als het gaat om het ervaren van respectvolle en correcte bejegening door de politie. <https://www.cbs.nl/nl-nieuws/2024/09/mensen-met-herkomst-buiten-nederland-vaker-door-politie-gecontroleerd>

Lopende onderzoeken

Naast het voorliggende onderzoek vindt apart onderzoek plaats naar het effect van andere interventies zoals trainingen, in het bijzonder de simulatie trainingen met VR. Over het effect van de training via VR-simulaties, zijn recent enkele evaluatie en effectstudies gedaan in zowel Nederland als België waar deze training wordt ingezet. Het Nederlandse onderzoek, dat gebruik maakt van dezelfde vragen over controlegonden als in dit onderzoek, stelde dan ook een significant verschil vast in kennis van correcte controlegonden tussen de experimentele en controlegroep. Ook zou de VR-training in beide landen de weerstand tegen het onderwerp aanzienlijk verminderen en daarmee het leerproces faciliteren (De Vocht et al., 2023; Böing et al. submitted).

De onderzoeken naar VR als leermiddel tonen tot dusver aan dat deze interventies effect hebben. De interventies die de politie nu heeft ingezet leveren dus effect op. Naarmate de interventies meer gericht zijn op actieve toepassing via real life simulaties van de werkpraktijk neemt de impact toe. De experimenten die de politie op dit moment uitvoert zijn daarom zeer waardevol en verdienen ook verbreding en structurele verankering in de organisatie en het politie onderwijs als een positief effect is vastgesteld.

Tegengaan van onderbuikgevoel

Het onderzoek laat zien dat veel politiemedewerkers grote waarde hechten aan hun onderbuikgevoel – ook wel professionele intuïtie genoemd (in het Engels ‘gut feeling’). Hoewel dit veelal gebaseerd is op praktijkervaringen waarbij het handelen op basis van (onder andere) een voorgevoel positief heeft uitgepakt in de operatie, kunnen zich hier ook onbewuste vooroordelen ontwikkelen, met als mogelijk gevolg dat medewerkers individuen in gelijke gevallen toch ongelijk behandelen. Daarom is het van belang dat agenten kritisch zijn over de rol van hun onderbuikgevoel. Idealiter stellen zij zichzelf altijd de vraag of dit voortkomt uit specifieke gedragingen of omstandigheden (bijvoorbeeld passend bij een modus operandi): zou iemand op hetzelfde moment ook gecontroleerd worden als hij of zij er totaal anders uitzag? In de trainingen met de VR brillen wordt hier specifiek bij stilgestaan, maar tegelijkertijd moet helaas ook worden geconstateerd dat dit soort denkbepelden hardnekkig zijn, en dus dat het aanpakken ervan iets van de lange adem is.

4 Bronnen

- Böing, B., & de Vries, P. (2021, December). Etnisch profileren: de bereidheid om te participeren in cursussen en trainingen. *Tijdschrift Voor de Politie*, 28–32.
- Böing, B., de Vries, P., Giebels, E. (2025). Don't know, don't care, don't want, don't dare: an explorative study into predictors of police officers' support for reform to prevent ethnic profiling. In *Journal of Police and Criminal Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s11896-025-09749-3>
- Böing, B., de Vries, P., van den Berg, S., Giebels, E. (submitted). It gets worse before it gets better: an assessment of short and long-term effects of a VR training to further group discussions on preventing ethnic profiling.
- De Vocht, L., De Kimpe, S., & Verhage, A. (2023). *Evaluatie Handelingskader Professioneel Profileren: Eindrapport van een onderzoek naar de impact en het effect van het Handelingskader Professioneel Profileren in PZ Gent*. Brussel: Universiteit Brussel
- De Vries, P.W., Böing, B., Mulder, E., van Gelder, J.L. (2023). *Sugarcoating a Bitter Pill - VR Against Police Ethnic Profiling*. In: Meschtscherjakov, A., Midden, C., Ham, J. (eds) *Persuasive Technology. PERSUASIVE 2023. Lecture Notes in Computer Science*, vol 13832. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-30933-5_2
- Kleijer-Kool, L., & Landman, W. (2016). 'Boeven vangen.' *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 6(1), 42–65. <https://doi.org/10.5553/tcc/221195072016006001004>
- Kuppens, J., & Ferwerda, H. (2019). *De politieaanpak van etnisch profileren in Amsterdam*. Arnhem: Bureau Beke
<https://bureaubeke.nl/publicaties/de-politieaanpak-van-etnisch-profileren-in-amsterdam/>
- Landman, W., & Sollie, H. (2018). *Tegengaan van etnisch profileren*. Apeldoorn/Amersfoort: Politie & Wetenschap/Twynstra Guddé
<https://www.politieenwetenschap.nl/cache/files/5e1e5edc429f4PW91A.pdf>
- Mac Donald, H. (2016). *The War on Cops: How the New Attack on Law and Order Makes Everyone Less Safe*. New York: Encounter Books.
- Molenaar, J., Kroes, P., Esman, C., Quint, H., Collard, B., Lanza, R., & Nap, J. (2020). *Professioneel controleren: Een onderzoek naar het effect van de pilot Proactief Controleren: Eindrapportage*. Apeldoorn: Politieacademie
- Nix, J., & Wolfe, S. E. (2017). The Impact of Negative Publicity on Police Self-legitimacy. *Justice Quarterly*, 34(1). <https://doi.org/10.1080/07418825.2015.1102954>
- Nix, J., Wolfe, S. E., & Campbell, B. A. (2018). Command-level Police Officers' Perceptions of the "War on Cops" and De-policing. *Justice Quarterly*, 35(1).
<https://doi.org/10.1080/07418825.2017.1338743>
- Tyler, T. R., & Blader, S. L. (2003). The Group Engagement Model: Procedural Justice, Social Identity, and Cooperative Behavior. In *Personality and Social Psychology Review*, 7(4).
https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0704_07